

IPN
WUłAD
Kielce

S p r a w o z d a n i e

z przebiegu i wyników śledztwa w sprawie zbrodniczej działalności oddziału hitlerowskiej policji w Chrobrzu.

Śledztwo niniejsze wszczęto w dniu 31. V. 1969 r. na podstawie wniosku o odznaczenie Adalberta Mayera. W toku śledztwa dołączono do niniejszego śledztwa materiały wyłączone ze śledztwa Ds. 54/69

W toku śledztwa zgromadzono 45 protokołów przesłuchania świadków, uzyskano pewną liczbę dokumentów, w szczególności fotokopię wniosku odnaczeniowego Adalberta Mayera, odpis raportu wywiadowczego ruchu oporu, przeprowadzono oględziny akt sądowych i wizję lokalną.

W wyniku tych czynności ustalono następujący stan faktyczny: od wiosny 1943 r. do zimy 1943/44 w pałacu w Chrobrzu stacjonował oddział niemieckiej policji w sile mniej więcej plutonu. Co do czasokresu pobytu tego oddziału w Chrobrzu przyjęto wersję podaną przez świadka prof. Gerarda Łabudę, gdyż świadek ten, jako zatrudniony wówczas w pałacu w administracji "Liegenschaft'u" i stykający się codziennie bezpośrednio z tymi hitlerowcami mógł być najlepiej zorientowany co do tej okoliczności. Za prawdziwością tej wersji przemawia także okoliczność, iż wszystkie ustalone w niniejszej sprawie fakty zbrodni popełnionych przez żandarmów z Chrobrza miały miejsce od wiosny 1943 do początku 1944 r.

Na podstawie zeznań świadków trudno ustalić, czy przez cały w/w okres przebywał w Chrobrzu jeden i ten sam oddział policji, czy też załoga Stützpunktu zmieniała się. Z treści wniosku odnaczeniowego Adalberta Mayera wynika, że załoga - przynajmniej częściowo - zmieniała się, skoro Mayer w okresie, gdy w Chrobrzu stacjonował oddział żandarmów, uczestniczył w pacyfikacjach, bądź akcjach przeciwpartyzanckich 18 czerwca 1943 r. w Rakówce, pow. Opatów, 29 czerwca 1943 r. w Turku Wielkim, pow. Sandomierz, 4 lipca 1943 r. w Dorze Kunowskim, pow. Opatów, w Michniowie /pow. Kielce/ 12 lipca 1943 r. - a więc w miejscowościach leżących daleko poza rejonem

IPN
WUłAD
Kielce

"
działania Stützpunktu. Nie wykluczone też, że załoga nie zmieniała się, a tylko Mayer, jako oficer do zadań specjalnych przybył do Chrobrza na pewien czas i dowodził niektórymi akcjami. ADALBERT MAYER, podporucznik /Leutnant/ rezerwy Schupo, umi¹⁶ VII. 1904 r. w Theusing.

Załoga "Stützpunktu" składała się z policjantów z III batalionu 17 pułku policji, najprawdopodobniej z 11 kompanii. Wynika to z wniosku odznaczeniowego A. Mayera oraz z treści raportu okiśowego wywiadu AK Nr. 11/43 z 5 stycznia 1944 r. /odpis²oryginału w archiwum KW MO Kielce/, a także z zeznań świadka Edmund Wojtasika.

W skład załogi "Stützpunktu" wchodził między innymi żandarmi Bruno, Hoffman, Hempel z Lipska i /fonetycznie/ Heinras i "Fi" /protokoł oględzin akt SW Kielce, sygn. III K. 11/51 i zeznania świadka Białego/.
IPN
WUId
Kielce

Załoga "Stützpunktu" dopuściła się szeregu zbrodni wobec Polaków i Żydów. Ustalono następujące wypadki zbrodni:

- 1/ 17 lub 18 czerwca 1943 r. nocą we wsi Pasturka, pow. Pińczów patrolujący teren żandarmi z Chrobrza bez zatrzymywania i legitymowania zastrzelili idącego z nocną przepustką kolejarza Jana Trzcinę l. 24 /św. Jakub Wcześniak/
- 2/ 25 czerwca 1943 r. żandarmi z Chrobrza przeczesywali pola wsi Nieprowice, pow. Pińczów. Idąc tyralierą przez pola zastrzelili pracujących na swym polu małżonków Jakuba i Jadwigę Wąsikó mieszkańców Nieprowic. Następnie hitlerowcy uprowadzili z Nieprowic Władysława Walochę i Józefa Wypycha. Z uprowadzonymi żandarmi zatrzymali się obok przystanku kolejki wąskotorowej Nieprowice i wówczas drogą od Chrobrza nadszedł Jan Wąsik l. 19, syn zastrzelonych Jadwigi i Jakuba. Żandarmi zatrzymali go - uważając go przypuszczalnie za Żyda - kazali mu uciekać i gdy Wąsik ruszył drogą w stronę Niegosławic jeden z żandarmów strzelił mu w tył głowy z pistoletu i zabił na miejscu. Następnie żandarmi odeszli w stronę Chrobrza zabierając ze sobą Władysława Walochę i Józefa Wypycha. Żaden z tych uprowadzonych nie wrócił. Walocha nie wcześniej niż w lecie 1944 r. zginął w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu, Wypych przypusz

IPN
WUJAD
Kielce

- 3 -

czalnie został rozstrzelany w więzieniu w Pińczowie /św.św. Stanisław Wąsik, Józef Walocha, Stefan Liberek a także św. St. Labuda i Stanisław Zając/.

- 3/ 25 czerwca 1943 r. grupa 11 żandarmów z Chrobrza przybyła do zagrody Jana Krawca we wsi Wola Zagojska Dolna w powiecie pińczowskim, kazała gospodarzowi zaprowadzić się na pole, gdzie pracowała jego żona Anieli i córki Felicja i Genowefa, następnie zabrali z pola wszystkie te trzy kobiety i zaprowadzili je do wsi. W zagrodzie Krawców przeprowadzili rewizję, ukradli świąteczne ubranie nieobecnego w domu Władysława Krawca, zarekwirowali konie, a następnie odjechali wozami konnymi do Chrobrza zabierając ze sobą; Jana, Anielę, Felicję i Genowefę Krawców. W Chrobrzu hitlerowcy zatrzymali się na krótko prze swoimi kwaterami w pałacu, a potem pojechali przez Mozgawę do Pińczowa, zabierając z Mozgawy niejaką Juszczykową. Więźniów żandarmi przekazali do więzienia w Pińczowie. Po upływie około 1 tygodnia Jan Krawiec został w więzieniu rozstrzelany. Kobiety były przesłuchiwane przez gestapowców z Buska i torturowane. Po upływie około 1 miesiąca Anielę Krawiec i Juszczykową zwolniono, zaś Felicja i Genowefa Krawiec zostały wywiezione na przymusowe roboty do Niemiec, skąd powróciły po wojnie /św.św. Felicja Musiał, Władysław Krawiec, Leon Bech/. Twierdzenie świadka Krawca, iż zbrodni dokonali żandarmi z Buska uznać należało za omyłkowe, gdyż z zeznań naoczego świadka - Felicji Musiał wynikało ponad wszelką wątpliwość, iż sprawcami byli żandarmi stacjonujący w Chrobrzu.

IPN
WUJAD
Kielce

wyjątek

4/

- w dniu 30 lipca 1943 r. oddział żandarmów z Chrobrza dowodzony przez Adalberta Mayera wykrył grupę Żydów ukrywających się w jamie wykopanej w zboczu wąwozu w pobliżu Zagorzyc i Smykowa - przysiółku Zawarży. Młodą Żydówkę z dzieckiem żandarmi zastrzelili przed wejściem do jamy, zaś do wnętrza jamy wrzucili granaty. Wybuchy zabity wszystkie znajdujące się tam osoby w liczbie 7 mężczyzn. Zabici nie mieli żadnej broni. Jeden z zabitych miał na imię Chimek i pochodził ze wsi Byczów, podobnie jak niektóre pozostałe ofiary. Hitlerowcy zabrali ze Smykowa pięciu tamtejszych rolników, zaprowadzili ich do jamy, kazali wejść, policzyć trupy i wyrzucić z jamy

IPN
WUJAD
Kielce

137

broń i rzeczy, nadające się do użytku. Sami do jamy nie wchodzili i gdy dwaj z przyprowadzonych Polaków policzyli w jamie trupy oraz oświadczyli, że ofiary nie miały broni, kazali zakopać w jamie ofiary i odeszli w stronę Byczowa /św.św. Wł. Topolski, Antoni Nowak, pośrednio Fr. Doroz oraz wniosek oznaczeniowy A. Mayera/. Nieświeżkie sprzeczności pomiędzy zeznaniami świadków Wł. Topolskiego i A. Nowaka dotyczą spraw nieistotnych /np. sposób pochowania zastrzelonej Żydówki i dziecka/ i wynikają z pewnością z upływu czasu.

Nadmienić należy, że nie stwierdzono, aby w okolicach Zagorzy latem 1943 r. wymordowano jakąkolwiek inną grupę ukrywających się Żydów, lub aby stoczona została tam w tym czasie jakakolwiek walka między hitlerowcami a uzbrojonymi partyzantami.

- 5/ w lipcu 1943 r. hitlerowscy żandarmi zrobili obławę na Żydów w lesie koło wsi Michałów. Pięcioro ściganych - 3 Żydów i 2 Żydówki - wybiegło na pole i usiłowało się skryć między kopcami żętego zboża. Zostali na polu zastrzeleni przez żandarmów /św. J. Stanek/.

IPN
WUJAD
Kielce

- 6/ 15 sierpnia 1943 r. wczesnym rankiem grupa żandarmów z Chrobrza ubranych w cywilne płaszcze włożone na mundury przybyła do Leszczów. Niektórzy z żandarmów mówili po polsku. Nie ujawniając kim są, żandarmi zabrali z domów Mieczysława Czerwca, Mieczysława Rejdaka, Czesława Koniecznego i Jana Sarne. Ślaskali również Władysława Woźniaka, Bartłomieja Kwaśniewskiego i Stanisława Gajdy, lecz ich w domu nie zastali.

Wyprowadzonych z domów żandarmi powiedli w stronę skarpy doliny Nidy i tam ich wszystkich zabili wystrzałami małokalibrowego pistoletu w tył głowy /św.św. Aniela Czerw, Stanisław Gajda, Bartłomiej Kwaśniewski/.

- 7/ dnia 22 września 1943 r. przebrani po cywilnemu żandarmi z Chrobrza przybyli nad ranem do Leszczów po Bartłomieja Kwaśniewskiego. Gdy dobijali się do domu, wstał z łóżka Wojciech Kwaśniewski l. 33 brat Bartłomieja, aby im otworzyć. Jeden z żandarmów strzałem z pistoletu oddanym przez okno zabił Wojciecha Kwaśniewskiego. Żandarmi następnie weszli do wnętrza domu, szukali Bartłomieja Kwaśniewskiego, którego nie zastali, ściągnęli koszulę z zabitego i zabrali jego spodnie do butów, które

IPN
WUłAD
Kielca

- 5 -

następnie dali do przerobienia krawcowi w Chrobrzu /św.św. B. Kwaśniewski, St. Gajda, J. Domagała/.

Wypis

(8/

w dniu - przypuszczalnie - 1 października 1943 r. żandarmi z Chrobrza, być może wsparci przez żandarmów z Buska, urządził w lesie chroberskim obławę na ukrywających się Żydów. W czasie obławy tej koło gajówki znaleźli ziemiankę /tzw. "bunkier" w której ukrywało się 3 Żydów i 1 Żydówka. Żandarmi zabili Żydów granatami wrzuconymi do ziemianki; po upływie dłuższego czasu zwłoki zamordowanych, będące już w stanie rozkładu zakopał gajowy /protokoł oględzin akt III K. 11/51, św.św. Peron, Biały i Omasta/.

Nadmienić należy, że w/g niektórych dowodów wydarzenie to miało mieć miejsce w listopadzie lub na początku grudnia 1943 r./

9/ 13 października 1943 r. żandarmi z Chrobrza wzmocnieni przez żandarmów z innych placówek uprowadzili z Kołkowa 9 mężczyzn - trzech Grędów /imiona nie ustalone - dwóch braci i ich stryj/

- Lasia
- Matureę
- Ziółkowskiego
- Władysława Mącznika
- Józefa Lipca - gajowego
- NN

IPN
WUłAD
Kielca

i rozstrzelali ich koło Przedstawki, pow. Pińczów. Zwłoki ofiar pozostawiono na miejscu zbrodni, skąd zabrały je rodzy. W tym samym czasie ta sama grupa żandarmów zastrzeliła spokojnie idących drogą mieszkańców Młodzaw Małych Józefa Śliwę i Juliana Piwowarskiego /św.św. Omasta, Biały i Stanel

10/ w nocy 11 listopada 1943 r. duża grupa żandarmów z Chrobrza przebranych po cywilnemu wtargnęła do wsi Brzeście k/Pińczowa. Żandarmi wchodziłi do domów. Ci, którzy znali język polski, udawali partyzantów i nakłaniali mężczyzn, aby szli z nimi bić Niemców, "bo dziś 11 listopada". Niemal nikt nie dał się sprowokować, lecz mimo to wszystkich "odwiedzanych" mężczyzn hitlerowcy zmusili do wyjścia. Franciszek Gorzałek

IPN
WUłAD
Kielca

Jan Romaniec i Adam Romaniec nie pozwolili się wyprowadzić i zostali zastrzeleni w domu. Mieczysławowi Wolskiemu i Stanisławowi Szczepko udało się zbiec. Przebrani hitlerowcy wyprowadzili 10 mężczyzn pod pińczowską górę, gdzie przy szosie rozstrzelali 9-ciu, a mianowicie:

- | | |
|--------------------------|--------------------------|
| 1/ Piotra Gondka | 6/ Franciszka Wróbla |
| 2/ Franciszka Wcześniaka | 7/ Michała Wróbla |
| 3/ Jana Gręde | 8/ Franciszka Wolskiego |
| 4/ Ludwika Rajkowskiego | 9/ Franciszka Wcześniaka |
| 5/ Stanisława Boduraka | s. Tomasza |

IPN
WUJAD
Kielce

Hitlerowcy odjeżdżali do Chrobrza samochodami uprowadzając ze sobą mieszkańca Brześcia Stanisława Religę i Jana Mazura z pobliskiej wsi Podłęże.

W Chrobrzu Jan Mazur - dowódca placówki IOH - wydostał się z aresztu i próbował zbiec, lecz został przez żandarmów zastrzelony w chwili, gdy przechodził przez ogrodzenie parku /św. św. J. Mazur, Ewa Juszczyk, J. Sobczyk, St. Szczepko, St. Dziubiński, J. Wcześniak, St. Zając, E. Wojtasik, J. Gałęziewski/.

11/ jesienią 1943 r. żandarmi z Chrobrza zabili w Gackach Szymona Musiała, niejakiego Sadlika i uprowadzili NN mężczyznę /św. św. J. Peroń, St. Gajda, St. Łabuda/.

12/ w listopadzie lub w grudniu 1943 r. żandarmi z Chrobrza uprowadzili z Zawarży Stefana Lubere. W Chrobrzu Lubere zabił strzałem z tyłu żandarm przezywany przez miejscową ludność "Fiś" /Fischer?/ - św. św. St. Zając, Grzegorz Dziura, Jan Peroń, Józef Domagała, Edmund Wojtasik.

13/ w grudniu 1943 r. w lasach chroberskich żandarmi z placówki Chrobrzu odnaleźli jeszcze jedną ziemiankę z ukrywającymi się Żydami. Żandarmi Hempel i drugi imieniem Bruno, wrzucili do ziemianki granaty zabijając wszystkich znajdujących się tam Żydów w liczbie 10-ciu /św. św. Biały, Omasta, Peroń/.

14/ w roku 1943, przypuszczalnie jesienią, żandarmi z Chrobrza i Łuska, ujęli ukrywającą się NN Żydówkę z trojgiem dzieci /dwóch synów i córka/ w wieku 7 - 12 lat, przyprowadzili do Chrobrza i zastrzelili nad Nidą. Ofiary pochodziły z Krakowa /św. J. Peroń/.

IPN
WUJAD
Kielce

15/ w roku 1943, przypuszczalnie w grudniu, żandarmi z Chrobrza

IPN
WUJAD
Kielce

- 7 -

i Buska w czasie obławy ujęli w okolicach Chrobrza 10-ro ukrywających się Żydów - mężczyzn, kobiet i dzieci - doprowadzili do Chrobrza, kazali ofiarom wykopać dół i zastrzelili je nad tym dołem. Jedną z zamordowanych kobiet nazywała się Balicka i pochodziła z Sosnowca. Dała ona jednemu z hitlerowców kosztowności w zamian za życie. Hitlerowiec łapówkę wziął a Balicką zastrzelił. Najmłodsze z zamordowanych dzieci miało ok. 8 miesięcy i trzymane było na ręku przez matkę /św. J. Peron, E. Wojtasik, J. Wojtasik/.

16/ w roku 1943, daty bliżej nie ustalonej, żandarmi z placówki w Chrobrzu ujęli w Zawarży, sprowadzili do Chrobrza i zastrzelili li Rajzłę Goździńską z małym synkiem i Żyda przezwiskiem Naftalak /św. św. Wł. Topolski, J. Peror, Jadwiga Piękoś/.

17/ 27 grudnia 1943 r. żandarmi z Chrobrza zrabowali mieszkańcom Młodzaw Małych kilka świń i owiec. W czasie tej akcji z domu Kazimierza Białego wyprowadzili Jana Szwałę i zastrzelili go. Zabity pod pseudonimem "Siekiera" dowodził oddziałem Gwardii Ludowej /św. św. Biały, Z. Borowiec, J. Kowalski/

18/ zimą 1943/44 żandarmi z Chrobrza ujęli ukrywającego się Żyda, męża kobiety wspomnianej pod pkt. 14 i odwieźli go do Buska, gdzie został zamordowany /św. Peron/

IPN
WUJAD
Kielce

19/ w marcu 1944 r. żandarmi z Chrobrza ujęli 13 Żydów - 5 mężczyzn 4 kobiety i 4 dzieci- z których najmłodsze liczyło około 1,5 roku. Spośród ujętych 5 osób zamieszkiwało uprzednio w Chrobrzu. Wszystkich 13-ro żandarmi zastrzelili za budynkiem dworskiej gorzelni i kazali ich pogrzebać parą wezwaną w tym cel chłopom /ankieta, św. Stanisław Kwaśniewski/.

Ogółem w czasie około 9 miesięcy swej działalności hitlerowcy ze Stützpunktu w Chrobrzu zabili nie mniej niż 108 osób. Wśród zabitych było nie mniej niż 9 dzieci i 11 kobiet. 50 ofiar było narodowości polskiej, 58 żydowskiej. Hitlerowcy usiłowali dokonać co najmniej 5 dalszych zabójstw.

Oprócz zabójstw żandarmi z Chrobrza dokonywali aresztowań. Osoby aresztowane odstawiane były do Adst Sipo w Busku. W śledztwie zebrano dowody dotyczące ~~przebiegu~~ takich akcji, a mianowicie:

IPN
WUJAD
Kielce

1. w 1943 roku w czasie bliżej nieustalonym żandarmi z Chrobrza zabrali do Buska furmankami mieszkańców Chrobrza Franciszka Ciepłińskiego, Liberka, Jana Gila, Mikołaja Cioronia i innych nieustalonych. Niektórych z aresztowanych wleczono na postro-
kach za wozami. W Busku żandarmi aresztowanych odstawili do Sipo. Jan Gil zbiegł z aresztu, pozostałych po jakimś czasie zwolniono /św. św. St. Zając, Grzegorz Dziura, St. Łabuda, E. Wojtasik, J. Domagała, Jan Gil/.
- 2/ w 1943 roku w czasie bliżej nieustalonym chroberscy żandarmi uprowadzili z Zawarży 7 mężczyzn, których powiązanych przy-
wieźli wozami konnymi do Chrobrza, a następnie do Buska, skąd żaden z uprowadzonych nie wrócił /św. E. Wojtasik/.
- 3/ 9 października 1943 r. żandarmi z chroberskiego Stützpunktu uprowadzili z Chrobrza Józefa Domagałę, Jana Reczkę, Stanisława Doroza, Genowefę Ciołkowską, Jana Dobaję, Jana Szweda i innych nieustalonych. Żandarmi uprowadzonych bili, kopali, wiązali im postronki na szyjach i odwieźli ich do Buska, skąd po pewnym czasie wszystkich zwolniono /św. św. E. Wojtasik, St. Dóroz, J. Domagała/.
- 4/ jesienią 1943 roku żandarmi z tej samej placówki uprowadzili z Młodzaw Stanisława Mierzwińskiego, Stefana Przegrałkę i Józefa Marca. Usiłowali uprowadzić Stanisława Kuroczyne, który jednak udało się zbiec. Uprowadzonych żandarmi odwieźli do Buska, skąd żaden nie wrócił.

IPN
WUJAD
Kielce

Ogółem, spośród ofiar uprowadzonych przez żandarmów ze Stützpunktu z Chrobrza i przekazanych do Buska, więzienia w Pirczowie i gdzie indziej zginęło nie mniej niż 14 osób.

W toku niniejszego śledztwa ustalono kilka innych faktów zbrodni, nie wiążących się z działalnością Stützpunktu w Chrobrzu. Materiały dotyczące tych faktów wyłączono do oddzielnego prowadzenia.

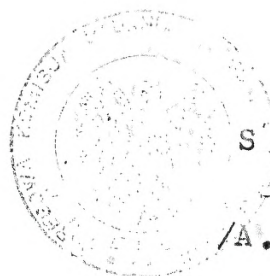
Dowody zebrane w niniejszym śledztwie wykorzystać można by przeciwko żandarmom z załogi Stützpunktu w Chrobrzu, jeżeli udało by się na podstawie dokumentów nieznanych jeszcze tutejszej Okręgowej Komisji BZH ustalić dokładnie ich personalia. Wykorzystane zostaną również w "zbiorczym" śledztwie pko III batalionu



- 9 -

wi 17 pułku policji.

Przedewszystkim zaś materiały te wykorzystać należy przeciwko Adalbertowi Mayerowi, łącznie z materiałami ze śledztw Ds. 73/69 /zbrodnie w Józefowie Rakowskim, Rakówce i Batogach/ Ds. 30/68 /pacyfikacja Michniowa/, Ds. 67/69 /pacyfikacja Boru Kunowskiego/.-



Sędzia:

/A. Janowski/



Stwierdzam zgodność niniejszej

kserokopii *złuchwiec... popełnionych zbrodniach*
z dokumentami znajdującymi się w aktach *Unobce*
Wydziału Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów
Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania
Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
Delegatura w Kielcach

Sygn. *IPN K. 53/5093 (sygn. dowc. IPN K. 53/5139, Dz. 74/69 t. 1) k. 135-143.*

Kielce *17.01.2014*

A. Strelczyk.

KOPIA

JAWNE

17.01.2014

Andrzej Strelczyk.

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
Komisja Ścigania Zbrodni
przeciwko narodowi Polskiemu
Delegatura w Kielcach
25-127 Kielce, ul. Al. Na Stadion 1

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
Komisja Ścigania Zbrodni
przeciwko narodowi Polskiemu
Delegatura w Kielcach
25-127 Kielce, ul. Al. Na Stadion 1

Z up. Dyrektora Oddziału IPN w Krakowie
Główny Specjalista

Agnieszka Szczerba

Teczka zawiera *9* słownie *obowiązk*
zapisanych stron/kart, kolejno ponumerowanych
zszytych i zabezpieczonych pieczęcią

Miejscowość i data *Kielce 17.01.2014*

Podpis *A. Strelczyk.*